

CÎTEVA OBSERVAȚII PE MARGINEA RECENTELOR CERCETĂRI ARHEOLOGICE DIN CENTRUL MUNICIPIULUI IAȘI

DE

RADU POPA

Descoperirea la sfârșitul anului 1981 a unui complex de construcții și mărturii de civilizație medievală situate la nord de incinta mitropoliei din Iași, ca și eforturile depuse pentru cunoașterea și conservarea lor, reprezintă o pagină cu totul remarcabilă din istoria mai nouă a arheologiei românești. Meritul principal pentru salvarea vestigiilor — amenințate de lucrări edilitare — revine arheologilor Voica și Nicolae Pușcașu de la Oficiul Județean al Patrimoniului Cultural Național, deosebit de activi în ultimii opt ani pe teritoriul municipiului Iași ca și în împrejurimi. Eforturile pe care Voica și Nicolae Pușcașu le-au depus pentru realizarea în acel loc a unei rezervații, precum și activitatea lor de cercetare, prelungită pe durata a peste șapte luni, în condiții foarte grele și într-un ritm cu totul ieșit din comun, merită din plin calificativul de eroic și odată cu acesta întreaga noastră admirație și recunoștință.

Satisfacția prilejuită de descoperirile de la Iași este cu atât mai mare cu cât, și re deosebire de alte numeroase cercetări mai vechi ale acelorași arheologi, cele la care ne referim au fost prompt valorificate. Ele devin astfel un bun științific și un câștig real al arheologiei medievale românești. Rezultatele cercetărilor din ianuarie—august 1982 de la Iași au fost comunicate verbal încă la sesiunea de rapoarte arheologice de la Ploiești din martie 1983, iar în vara aceluiași an a fost predat spre publicare revistei SCIVA un raport de 22 pagini manuscris, însoțit de trei figuri. El a fost bine primit și propus pentru sumarul revistei dar, datorită unor rezerve ale referenților în legătură cu anumite datări și interpretări ale materialului arheologic, autorii au fost rugați să încerce adoptarea unei poziții mai prudente în textul lor. Studiul a fost totuși retras de la revista SCIVA și a suferit ulterior o considerabilă amplificare, ajungând la o întindere de cca 10 coli-autor (text și ilustrație). El a văzut recent lumina tiparului (Nicolae Pușcașu și Voica Pușcașu, *Mărturii de civilizație și urbanizare medievală descoperite în vatra istorică a Iașilor*, în „Revista muzeelor și monumentelor — Monumente istorice și de artă”, 2, 1983, p. 20—64, cu XVI planșe și 41 figuri în text). Forma sub care a fost tipărit studiul diferă fundamental de raportul inițial deoarece, în afara vestigiilor descoperite în ianuarie—august 1982 lângă Mitropolia din Iași, sînt valorificate și alte cercetări și săpături de salvare din municipiu și împrejurimi, ca cele din incinta mănăstirii Sf. Sava, de pe străzile Anastasie Panu și C. Negri, sau cele de la mănăstirea Aroneanu.

Studiul are totodată un evantai mai larg de preocupări și caracter de sinteză, ocupându-se de problemele urbanizării medievale, de raportul dintre arhitectura vernaculară și cea „cultă”, de probleme ale metalurgiei medievale, precum și de alte aspecte ce se înscriu în sfera generală a civilizației medievale românești.

Întinderea neobișnuit de mare a studiului ca și diversitatea subiecților abordate de autori, reflectate de altfel și de ilustrația foarte bogată, nu epuizează cantitatea impresionantă a mărturiilor materiale pe care ei le-au cules în ultimii opt ani la Iași. După cele spuse de chiar autori (nota 54 la p. 61), de pe urma cercetărilor s-au adunat informații privind 42 de construcții medievale din zid sau lemn, peste 30 de instalații meșteșugărești, peste 200 de unelte, peste 1 100 de monede, peste 350 de bijuterii și podoabe vestimentare și multe altele. Există deci temeiuri pentru a aștepta în viitor noi valorificări ale cercetărilor de la Iași. Ele vor trezi fără îndoială interesul specialiștilor din diferitele domenii ale cercetării, la fel după cum și studiul la care ne referim aici este demn de toată atenția. Nu ne putem totuși propune discutarea în aceste pagini a tuturor aspectelor abordate de cei doi autori, deoarece spațiul ne este drănuț, iar competența limitată. Socotim în schimb ca fiind o îndatorire profesională exprimarea citorva opinii privind complexul de mărturii arheologice descoperit și cercetat în 1982 la marginea nordică a incintei Mitropoliei din Iași, deoarece el reprezintă „miezul” studiului și punctul de plecare al generalizărilor autorilor acestuia. De vreme ce datele, interpretările și concluziile urmează a fi preluate sau respinse de specialiștii din domeniul arheologiei medievale sau a disciplinelor învecinate, ne simțim obligați la precizarea pe această cale a punctelor noastre de vedere.

Încercînd rezumarea și sistematizarea afirmațiilor autorilor mai sus numiți — operații deloc ușoare dat fiind stilul și digresiunile studiului lor — reținem în primul rînd că cele mai vechi urme de locuire medievală din zona pe care au cercetat-o („cel mai vechi orizont de mărturii arheologice”, după formularea autorilor) sînt de la sfîrșitul secolului al XIII-lea sau începutul secolului al XIV-lea. Este un câștig real și important stabilirea faptului că așezarea medievală de la Iași, de la marginea terasei Bahluului, are începuturi cu un secol mai vechi decît data primei atestări scrise a târgului care, dacă nu ne înșelăm, este din anii 1387—1392 (C. C. Giurescu, *Tîrguri sau orașe și cetăți moldovene*, București, 1967, p. 243). Dar studiul la care ne referim merge cu datarea mai departe, deoarece la p. 20 citim că „aria terenului supus cercetărilor noastre intrase în raza desfășurării unor procese de locuire efectivă încă de la începutul ultimului pătrar al secolului al XIII-lea și care a evoluat acolo — neîntrerupt — pînă către sfîrșitul celui de-al doilea deceniu al secolului următor”. O asemenea afirmație echivalează cu datarea așezării între 1275—1280 și 1317—1320. Argumentele arheologice ale datării sînt o „amforetă” și cîteva fragmente ceramice (fig. 4—5). Dată fiind încadrarea cronologică deocamdată foarte „elastică” a ceramicii din secolele XIII—XIV de pe teritoriul Moldovei și mai ales probabilitatea unor decalaje zonale, o încadrare cronologică atît de strînsă nu are temeiuri. Obiecția noastră nu este formală, ci ține seama de consecințe. Pentru istoria Moldovei, nu este totuna dacă așezarea rurală de la Iași, din care se va

naște tirgul, a început să ființeze la 2—3 decenii după invazia tătară, sau abia după 7—8 decenii, deci după transformările pe care le-a cunoscut dominația tătară pe la anul 1300. Medievaliștii mai puțin familiarizați cu rigorile și limitele interpretării documentelor arheologice trebuie corect informați asupra caracterului ipotetic al unor astfel de datări.

Pe de altă parte, încadrarea cronologică mai largă a respectivului „orizont” i-ar scuti pe autorii studiului să postuleze o întrerupere a habitatului medieval, întrerupere ce reiese din afirmația că locuirea omenească „s-a reinstalat acolo nu mai târziu ca mijlocul secolului al XIV-lea” (p. 22). Ni se pare mai logic ca, pînă la prezentarea altor argumente, să credem că „cel de-al doilea nivel arheologic” a urmat nemijlocit primului, cu atît mai mult cu cît chiar autorii studiului ne spun că „groapa locuinței (este vorba de un semibordei aparținînd primului nivel — *n. n.*) este umplută efectiv — la partea ei superioară — chiar cu bună parte din masa reziduurilor materiale generate pe timpul funcționării respectivelor vetre” (p. 21 ; este vorba de vetrele unor metalurgiști din secolul al XIV-lea — *n. n.*). Se știe doar că o groapă de semibordei nu are nevoie de decenii pentru a se umple cu pămînt scurs din marginile ei !

În legătură cu al doilea nivel de locuire din zona cercetată, nu înțelegem de ce autorii îi atribuie atît vestigiile unor locuințe de lemn și resturile unei biserici de zid, cît și urmele unor instalații pentru reducerea minereului de fier (p. 21). Nu cunoaștem situația de pe teren decît prin cele spuse de autori dar, de vreme ce tot ei afirmă despre aceste instalații (vetre) că „după o îndelungată vreme de efectivă și intensă utilizare — într-un moment imediat anterior zidirii edificiului de cult” s-a produs „încetarea funcționării acestora”, ni se pare mai firesc ca respectivul nivel să fi avut două faze, prima în vremea în care zona a fost folosită de meșteri metalurgiști iar a doua reprezentată de un cartier al tirgului cu case din lemn și biserică de zid.

Apariția la Iași a unei biserici de zid pe care autorii o datează la sfîrșitul secolului al XIV-lea (pentru a ne menține între limitele permise de datarea și interpretarea documentului arheologic, credem că nu trebuie cu totul exclusă eventualitatea ca ea să fie din primii ani ai secolului al XV-lea), reprezintă un cîștig important al cercetării. Cele cinci pelicule de vîruială de pe zidurile lui (p. 23) nu dovedesc „o apreciabilă durată de funcționare efectivă a lăcașului”, cum cred autorii, deoarece este cu totul posibil ca o biserică nepictată în interior să fi fost văruiată anual sau odată la doi ani și ca primele două pelicule să se fi datorat meșterilor care au ridicat zidurile. Trebuie oricum reținut că este vorba de un lăcaș mai modest, cu decor ceramic pe paramentele exterioare și cu interiorul văruiat, aparținînd unui cartier de tirgoveți situat la o jumătate de kilometru distanță de locul în care se va ridica, la sfîrșitul domniei lui Alexandru cel Bun, curtea domnească de la Iași. Apariția lui era întru totul firească, ceea ce nu scade cu nimic meritele cercetării, iar autorii studiului au perfectă dreptate afirmînd că la Iași trebuie să mai fi existat la sfîrșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea și alte biserici.

Următorul nivel, numit de autori „cel de-al treilea orizont de mărurii arheologice”, ridică după părerea noastră cele mai justificate semne de întrebare. În studiu se afirmă că a fost vorba de o activitate con-

structivă de mari proporții, începută în ultimii ani de domnie ai lui Alexandru cel Bun, deci pe la 1430, ce și-a propus ridicarea unei clădiri din care făcea parte și o mare sală de plan circular cu diametrul (interior?) de 15,20 m (!). În continuare, surprizele se înlanțuie. Autorii cred că clădirea a fost realizată inițial doar ca fundații și pe o mică porțiune a elevației zidurilor („primele 3—4 asize din structura elevației” — p. 22) și a fost apoi abandonată în această stare timp de peste 205 ani (cca 1430—după 1636). Se afirmă de asemenea că aceste ziduri cu înălțimea de numai câțiva zeci de centimetri, care n-au folosit la nimic, s-au menținut astfel în mijlocul unui cartier activ de târgoveți, meșteșugari și negustori („al patrulea orizont arheologic” cu locuințe „pe amplasamente situate chiar în imediata vecinătate a zidărilor edificiului a cărui construire fusese deja sistată” — vezi p. 22), pentru ca în vremea lui Vasile Lupu alți meșteri să încheie lucrarea, dărîmînd creasta vechii elevații și ridicînd apoi pînă la acoperiș zidurile sălii circulare, odată cu amplificarea planimetrică a clădirii.

Pentru acceptarea unor asemenea interpretări (plănuirea în Iași anilor 1430 a unei clădiri cu o sală circulară avînd diametrul de 15, 20 m, situată la o jumătate de kilometru de locul unde tot atunci s-a construit curtea domnească, menținerea pe parcursul secolelor XV—XVII a unei construcții ce abea se ridica cu puțin peste nivelul solului ca și încheierea lucrărilor după mai bine de două veacuri respectînd planul inițial — fie și amplificat), sînt necesare argumente foarte temeinice. Acestea trebuie să decurgă atît din observații „tehnice” concludente, cît și din logica istorică.

Argumentele tehnice sau „directe” convingătoare provin de obicei din săpături ce au putut fi executate fără grabă, în condiții normale, analizîndu-se o stratigrafie nederanjată și efectuîndu-se verificări repetate. În articolul pe care l-au predat spre publicare la SCIVA în 1983, autorii studiului de care ne ocupăm aici precizau că observațiile stratigrafice au fost împiedecate de excavările făcute în aceea zonă la finele anului 1981 pentru fundațiile noilor construcții. Succesiunea nivelelor și datarea lor se întemeiau mai ales pe observații realizate în suprafață. Ca argumente principale pentru datarea începuturilor clădirii cu sala circulară pe la anul 1430, erau invocate două monede — una de la sfîrșitul domniei lui Alexandru cel Bun și alta de la Iliăș I (1432—1436) — care ar fi fost găsite pe un nivel de construcție (depunere de mortar) atribuit meșterilor care au realizat temeliiile respective în vremea lui Alexandru cel Bun.

Între timp au apărut totuși două profile pe care autorii le publică în planșele V—VI ale studiului lor, lăsîndu-ne să înțelegem că activitatea edililor contemporani a lăsat nederanjate mici porțiuni de teren din vecinătatea zidurilor. Aceste două profile, ce bănuim că au fost desenate și fotografiate, sînt concludente în ceea ce privește afirmația autorilor că sala de plan circular (ambele profile sînt aproximativ perpendiculare pe zidul sălii) a fost realizată în două etape. A doua etapă a constat din realizarea unei a doua temelii pe creasta unei zidării mai vechi, scunde, prevăzute la rîndul ei cu o temelie proprie. Nu rezultă în schimb din profilele după părerea noastră și cu toate eforturile autorilor de a ne explicita

straturile de-a lungul unor legende neobișnuit de lungi, distanța de două veacuri dintre aceste două etape. Surprinde mai ales absența din profile a nivelului de construcție rezultat din activitatea de după anul 1636 a meșterilor lui Vasile Lupu, nivel ce ar fi trebuit să aibă o deosebită consistență deoarece atunci s-au ridicat zidurile, s-au făcut tencuielile, acoperișul etc. Căutînd acest nivel, găsim în pl. VI (nr. 17) un „mortar de var scurs și solidificat la sol în fundare (sic!) a zidurilor limitrofe pivniței edificiului construit imediat după anul 1636”, găsim de asemenea „lentile distincte, alcătuite din moloz de zidărie însumate masei unuia și aceluiași strat, generat în timpul execuției operațiunilor de pregătire a zidărilor rămase încă la sol din structura elevației edificiului cu sală circulară...” (nr. 11—13 în pl. V), precum și o „lentilă cu extensiune locală, avînd suprafața de mici dimensiuni, alcătuită din scursură de pastă de var și intervenită la sol cu prilejul tencuirii elevației edificiului construit după anul 1636” (nr. 18 pe pl. V).

Condițiile nesatisfăcătoare ale publicării profilelor, cu numerotări care se identifică greu și fără scară (aceasta lipsește și din planurile de la pl. II—III), ne împiedică în continuarea discutării lor. Ni se par totuși surprinzătoare explicațiile foarte detaliate ce însoțesc în legendă fiecare strat, privind datarea, consistența, structura sau conținutul în materiale arheologice sau monede ale stratului respectiv, explicații ce s-ar potrive mai degrabă unei cercetări îndelungate asupra unei stratigrafii nederanjate decît unei salvări reușite pe mici porțiuni de teren cruțat. Constatăm totodată că cele două monede ce sprijină datarea în vremea lui Alexandru cel Bun a temeliiilor clădirii cu sală circulară nu sînt precizate a fi fost găsite în porțiunile cu stratigrafie nederanjată. Ne întrebăm de altfel cite dintre numeroasele monede găsite în acest complex provin din cercetarea sistematică, strat, cu strat, a micilor suprafețe pe care autorii studiului le-au găsit intacte.

Dincolo de aceste nedumeriri și îndoieli legitime, stăruie cîteva întrebări cu deosebită greutate ce nu-și află răspunsuri în studiul la care ne referim. Prima privește planimetria generală a clădirii despre care autorii afirmă că a fost inițiată înainte de anul 1432 și precizarea zidurilor ce i-au fost adăugate în vremea lui Vasile Lupu (avem tot timpul în vedere clădirea cu marea sală circulară, iar nu aceea, situată spre nord, considerată de autori ca fiind „cel de-al doilea corp” și datată integral în secolul al XVII-lea). Departajarea prin hașuri (pl. III) a porțiunilor cu temelii construite în vremea lui Alexandru cel Bun nu este fermă, iar în text ni se spune că „rămîne încă în programul continuării cercetărilor” precizarea „planimetriei celorlalte încăperi ce ținuseră efectiv de alcătuirea construcției (de pe la 1430; n.n.) și care se articulau respectivei săli circulare” (nota 16). Dar de vreme ce temeliiile au intrat de doi ani „sub controlul cercetării”, după expresia folosită de autori, iar din fotografia publicată (fig. 1) reiese că ele au fost scoase la lumină pe toată adîncimea lor, ne este foarte greu să înțelegem de ce nu s-a putut preciza planimetria construcției începute la 1430, precum și locurile unde se adosează temeliiile realizate de meșterii lui Vasile Lupu.

Altă întrebare privește „radierele”, cele două ziduri paralele ce traversează marea sală circulară prin centrul ei. Pe plan (pl. III) aceste

ziduri, parțial distruse de lucrările șantierului de construcții, sînt marcate ca aparținînd temelilor din vremea lui Alexandru cel Bun. Dar în text aflăm că marea sală circulară a fost prevăzută cu „două ziduri verticale și paralele, fondate viguros în adîncimea solului”, ce erau „dispuse, imediat sub nivelul pardoselii, spre a prelua în sarcină o bună parte din greutatea acesteia” (p. 27). Iar în legătură cu pardoseala, care este din vremea lui Vasile Lupu și din care s-au descoperit piese, ni se spune că „sala circulară din interiorul edificiului zidit în prima jumătate a secolului al XVII-lea prezenta atunci o pardoseală realizată din dale rectangulare... de marmură”. Mai departe, autorii avansează chiar ipoteza că pe respectivele „radier” stătea „un grupaj de stâlpi sau coloane” care vor fi susținut sistemul de boltire al sălii. Ar trebui deci să admitem că meșterii lui Alexandru cel Bun au pregătit ca substrucții condițiile necesare montării pardoselii din secolul al XVII-lea și chiar punctele de sprijin ale bolților din vremea lui Vasile Lupu (!!!).

Chiar și numai aceste observații, ținînd de elementele „tehnice” și de observația directă, ar fi suficiente pentru justificarea intervenției noastre. Luarea în considerare a aspectelor ținînd de logica istorică și de cunoștințele actuale, deci folosirea analogiilor, adaugă alte motive de îndoială. Am arătat mai sus că păstrarea pe durata a două secole, într-un cartier economic situat departe de locul pe care s-a ridicat curtea domnească de la Iași la sfîrșitul domniei lui Alexandru cel Bun, a unor temelii înalte de cîteva zeci de centimetri, fără ca tirgoveții vecini să se atingă de pietrele ce nu sînt chiar ușor de găsit pe malul Bahluiului fiind aduse, după cum afirmă chiar autorii, de pe dealul Repedea, este mai puțin decît improbabilă. Cine a păzit de-a lungul a două sute de ani acele temelii, pentru ca meșterii lui Vasile Lupu să poată începe lucrul prin „demolarea asizelor degradate ale zidăriei edificiului din secolul al XV-lea” (p. 25)? În aceeași ordine de idei, de vreme ce autorii cred că au identificat stratul corespunzînd demolării de după 1636 a unor creste de ziduri datînd de pe la 1430, nu prea înțelegem de ce se afirmă că edificiul plănuit și început pe vremea lui Alexandru cel Bun, cu sala sa circulară, a fost atunci realizat doar ca temelii și pe ce se întemeiază convingerea că el n-a fost ridicat de la bun început pînă la acoperiș. Pe de altă parte, grosimea de 1,05 — 1,10 m a porțiunii de temelie aparținînd năuîi sălii circulare din secolul al XVII-lea îi determină pe autori să postuleze existența unui etaj (p. 55 nota 19). Dar cum din pl. V—VI rezultă că temeliiile atribuite vremii lui Alexandru cel Bun erau încă mai puternice și cum zidurile „radier” au fost prevăzute încă de la început, nu ne rămîne decît să acceptăm că și meșterii din prima jumătate a secolului al XV-lea au plănuit sau chiar realizat un edificiu la fel de înalt.

Aceleiași categorii de semne de întrebare i se însumează și acceptarea posibilității ca o construcție plănuită înainte de mijlocul secolului al XV-lea să corespundă, fie și amplificată, unor necesități edilitare de la mijlocul secolului al XVII-lea, pînă acolo încît meșterii lui Vasile Lupu să continue ridicarea de ziduri pe temelii vechi de două secole. Pe bună dreptate afirmă autorii că edificiul, ale cărui începuturi le pun pe seama vremii lui Alexandru cel Bun, „are un net caracter de unicat în seria tuturor construcțiilor cunoscute pînă acum ca existente pe teritoriul țărilor române în primele trei decenii ale secolului al XV-lea și chiar

pentru o vreme ulterioară” (p. 26). Date fiind analogiile cunoscute, precum și datele mai generale privind istoria arhitecturii medievale românești, avem toate motivele să credem că acest edificiu cu marea sa sală circulară avind diametrul de 15,20 m, pentru cazul în care ar data realmente de pe la 1430, va rămâne pentru totdeauna un *unicat* nu numai pentru secolul al XV-lea dar și pentru secolul al XVI-lea, atît în arhitectura noastră medievală, cit și în aceea a unor țări învecinate.

Dealtfel, încercarea autorilor de a explica prezența acestui edificiu în programele constructive ale vremii lui Alexandru cel Bun și în mod deosebit la Iași, sînt cu totul nesatisfăcătoare. Autorii au în vedere „funcționalitate majoră” (sic!) a spațiului marelui sălii circulare și fac aluzie la posibilitatea ca edificiul să fi fost destinat unui înalt ierarh bisericesc în cadrul „strădaniilor efective ale domniei de a conferi Iașilor, încă de atunci, prerogative speciale în organizarea statului medieval al Moldovei” (p. 26), dar nu ne oferă totuși alte analogii în afara „saloanelor de tipul rotundă” întîlnite la unele case boierești după anul 1775 (p. 56, nota 21). Evident că asemenea explicații și analogii sînt departe de a putea acredita concluziile studiului la care ne referim.

Este posibil ca observațiile noastre să nu aibă, fiecare în parte, o valoare absolută de natură să infirme concluziile autorilor. Este de asemenea posibil ca aceștia din urmă să dispună de numeroase contra-argumente, cu mai mare sau mai mic caracter de ipoteze de lucru, care poate au și fost deja invocate în cele 27 de studii, lucrări, rapoarte și comunicări, toate manuscrise, menționate în notele studiului (dacă extinderea acestora este pe măsura titlurilor cu care au fost prevăzute, ele reprezintă fără îndoială o adevărată bibliotecă de arheologie ieșană și de civilizație medievală românească!), dar ansamblul observațiilor noastre ni se pare suficient de temeinic pentru a justifica această intervenție. Pînă la urmă este în interesul dezvoltării și adîncirii cercetărilor de specialitate ca o ipoteză de lucru, cu foarte puține șanse de verificare, să nu intre în circuit pe ușa largă a adevărilor definitiv cîștigate.

Pe această ușă trebuie să intre în schimb destule dintre datele pe care ni le oferă studiul la care ne referim și mai ales multe dintre materialele publicate. Desigur că și pe marginea acestora din urmă pot fi formulate rezerve sau pot fi propuse îndreptări. Astfel, reprezentarea „Melusinei” despre care autorii afirmă că „ne apare acum, pentru prima oară, înfățișată și pe suprafața unei cable de sobă” (p. 48, fig. 23), este mai demult cunoscută prin descoperiri de cable sucevene din secolul al XV-lea (R. Popa și M. Mărgineanu-Cârstoiu, *Mărturii de civilizație medievală românească*, București, 1979, p. 51 și fig. 28), după cum și obiceiul „de a înfrumuseța... interioarele edificiilor cu plăci ceramice” sau „producerea... plăcilor ornamentale murale” în secolele XV — XVII (p. 43) ni se par discutabile sau chiar infirmate de dovezile pe care le-am adus cu alt prilej (SCIV, 20, 1, 1969, p. 60). Astfel de observații au însă o greutate neglijabilă în ansamblul studiului la care ne referim.

Mult mai importante ni se par opiniile autorilor asupra lipsei de veridicitate a însemnărilor lăsate de călătorii străini în țările române în secolele XVI — XVII descriind orașele și târgurile, ipotezele privind existența pe șantierele medievale moldovenești a unor „crochiuri și planșe

diriguitoare” realizate pe „tăblii de lemn” (p. 44), sau punctele lor de vedere asupra unor aspecte ale metalurgiei medievale românești. Toate acestea vor trezi, fără îndoială, atenția altor specialiști care-și vor expune părerile lărgind discuția, spre folosul general al cercetării. Cercetare care, indiferent de observațiile și rezervele noastre, a fost din plin servită de sâpătura efectuată de Voica și Nicolae Pușcașu ca și de publicarea grabnică a rezultatelor, acțiuni ce se completează cu marea lor contribuție la salvarea vestigiilor istorice din centrul Iașilor.

QUELQUES OBSERVATIONS CONCERNANT LES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES RÉCENTES DANS LE CENTRE DE JASSY

RÉSUMÉ

Les recherches archéologiques de grande envergure et durée menées par Voica et Nicolae Pușcașu à Jassy, capitale de la Moldavie aux XVIe – XIXe siècles, couronnées en 1982 par une importante fouille de sauvetage pratiqué dans le proche voisinage de la métropole de cette ville, ont été partiellement mise en valeur dans une vaste étude récemment publiée („Revista muzeelor și monumentelor – Monumente istorice și de artă”, 2, 1983, p. 20–64 avec XVI pl. et 41 fig. dans le texte). Les résultats de ces recherches ainsi que certaines réserves concernant les interprétations et conclusions des auteurs justifient notre intervention. On doit souligner l'importance exceptionnelle de l'identification sur le terrain des vestiges appartenants à l'établissement rural qui a existé à Jassy à la fin du XIIIe siècle ainsi que la découverte des restes de la bourgade datés de la fin du siècle suivant, y compris les fondations d'une église en maçonnerie. Mais en ce qui concerne la découverte des fondements d'une construction monumentale qui englobait une grande salle de plan circulaire avec le diamètre de 15, 20 m, que les auteurs des fouilles croient réalisé comme substructions vers 1430 et finie jusqu'au toit vers 1640, après l'interruption des travaux pour une période de plus que deux siècles, on doit exprimer les réserves les plus sérieuses. Ce monument avec ses deux phases de construction ne peut appartenir qu'au XVIIe siècle. On expose les motifs des réserves, ainsi que les arguments qui plaident en faveur des opinions de l'auteur de ces pages.